

»Šolstvo sem zapustil – moje poslanstvo je film.«

– Rok Biček,
režiser

O filmu *Razredni sovražnik*, celovečernem prvencu mladega slovenskega režiserja Roka Bička, je bilo v slovenskih (in tujih) medijih že veliko napisanega. Prav zaradi tega, ker se mu zdi, da je v intervjujih o filmu povedal že vse, je Biček komajda privolil v pogovor. Intervju objavljamo več kot eno leto po izidu filma, vendar se zdi trenutek več kot primeren: kot nominiranec za nagrado *lux* za evropski film leta je *Razredni sovražnik* jeseni začel svojo pot po evropskih kinematografih. Preveden je bil v vse uradne jezike Evropske unije, kar pomeni tudi, da ga bodo naši zahodni sosede gledali sinhronizirane v italijanščino. Ob tej priložnosti je pričujoči intervju v novembrski številki, hkrati z revijo *Razpotja*, objavila tudi kulturna italijanska revija o kulturi *Lo Straniero*, ki jo vodi Goffredo Fofi.

Jan Mozetič

Če se ne motim, je film osnovan na resničnih dogodkih?

Res je. Ko sem bil v prvem letniku gimnazije, je dekle iz tretjega naredilo samomor. To je bilo kmalu po začetku šolskega leta in spomnim se tesnobnih občutkov, ki so nas takrat prevevali. Poleg novega okolja, drugačnega in predvsem resnejšega načina dela smo se prvič soočili tudi s smrtjo vrstnika. Ta grozljiva atmosfera in strah nas je dijake zelo močno povezal, kar so začutili tudi profesorji. Na nek način sta se oblikovala dva tabora, zelo podobno kot v filmu. Sošolci pokojnega dekleta so bili gonilna sila nekakšnega upora, uperjenega proti profesorjem in šolskemu sistemu. Zelo živo se spomnim, kako so med poukom zasedli šolsko radijsko postajo in prekinili pouk z branjem manifesta. Po stopnišču so razpostavili bele svečke ... Mislim, da je manjkalo zelo malo, da stvari niso ušle izpod nadzora, tako kot se zgodi v filmu. Sam sem bil takrat fazan, tako da sem uporniške aktivnosti spremljal kot opazovalec na šolskih hodnikih, ni-

sem pa vedel, kaj se je dogajalo znotraj skupine teh uporniških dijakov. To sem zvedel precej kasneje in iz tega je nastala osnova za zgodbo *Razrednega sovražnika*.

Kakšen je pa bil tvoj pristop do tega dogodka, ko si se odločil da boš iz tega naredil film?

Ti dogodki so bili tako močni, da sem se jih zelo živo spominjal še po desetih letih. In ko sem razmišljal o temi, ki bi bila dovolj močna, da bi bila vredna, da se o njej posname film, sem se vedno znova vračal k tem dogodkom. Zanimalo me je, kaj se je dogajalo med štirimi stenami učilnice, iz katere so sošolci pokojnega dekleta vodili t. i. upor. Ker sem bil sam priča le zunanji manifestaciji upora, sem se odločil, da z njimi naredim serijo intervjujev, v katerih sem raziskal različne poglede na dinamiko medsebojnih odnosov. Od obdobja pred samomorom, ko so bili precej razdrobljeni po skupnicah, do samomora, ki jih je povezal in združil v skupnost, ki je močno pretresla temelje gimnazije v Novem mestu. Kdo

ve, kaj bi se zgodilo, če bi v tej enotnosti ostali še malce dlje, tako kot sem to prikazal v filmu ... V resničnem življenju je njihova revolucija pojedla svoje otroke, še preden so uspeli premagati skupnega sovražnika. Mislim, da je bil največji »problem« njihovega upora, da niso imeli jasnega sovražnika. Celoten učiteljski zbor, ki naj bi predstavljal šolski sistem, je preveč abstrakten sovražnik. Zato sem se odločil, da bo v filmu razredni sovražnik le en profesor. S tem se je pozornost osredotočila nanj, hkrati pa se je enormno povečal tudi konflikt med stranema, ki je nujno potreben za gonilo močne in učinkovite pripovedi.

Kako je nastal scenarij?

Kot sem že omenil, celotna zgodba sloni na resničnih dogodkih, ki pa smo jih s soscenaristoma v nekaterih podrobnostih zaostriili do te mere, da so omogočali dramaturgijo celovečernega filma. Intervjuji z resničnimi akterji zgodbe so nam postregli z dogodki, opisanimi v nepredstavljive detajle, ki jih je težko

Rok Biček (1985) se je s filmom začel ukvarjati v gimnaziji na filmski delavnici pod vodstvom Janeza Lapajnet. Na ljubljanski Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo je diplomiral iz režije. Svoj prvi celovečerni film *Razredni sovražnik* je dokončal leta 2013 in z njim istega leta tudi osvojil glavno nagrado na Festivalu slovenskega filma v Portorožu, na Mednarodnem tednu kritike 70. mednarodnega filmskega festivala v Benetkah pa je prejel nagrado *fedeora* za najboljši film po izboru kritikov. Poleg ostalih nagrad na različnih svetovnih festivalih, je *Razredni sovražnik* trenutno v tekmi za evropski film leta, Rok Biček pa končuje svoj drugi celovečerec *Družina*.

ustvariti v lastni domišljiji. Vse te drobce je bilo potrebno povezati in umestiti v mozaik. Med raziskovanjem srednješolskih samomorov v Sloveniji sem našel situacije, ki so imele podobne momente uporniškega gibanja. Seveda smo nekatere motive vzeli tudi od tam. Uporabili smo vse, kar je gradilo zgodbo na dodatnih nivojih. Vendar lahko rečem, da je vsaj tri četrtine filma povzetih iz dogodkov na moji gimnaziji.

Resnično življenje je lahko najboljši scenarist, če imaš zanj odprte oči in srce. To je tisto, kar me zanima. Vendar to je samo eden od načinov ustvarjanja filmske umetnosti. Naj se ne sliši kot edina prava ...

Ti si tudi učil v šoli dve leti. Kako je ta izkušnja vplivala nate?

Učiti sem začel leto pred začetkom snemanja *Razrednega sovražnika*, nadaljeval pa sem še naslednje leto, ko je bil film v postprodukciji. Zdržal sem dve leti, potem pa sem se predal. Vendar mi je ta izkušnja zelo pomagala pri razumevanju tako ene kot druge strani. Učil sem v srednji medijski šoli, predmet snemanje in montaža. Imel sem praktični pouk v sodobnem televizijskem studiu, kakršnega smo si na AGRFT lahko le želeli. Moja vizija dela na začetku šolskega leta je bila povsem drugačna od tega, kar smo dejansko udejanjili. Kljub temu, da je bilo med nami le 8 let razlike, je bila to nepremostljiva generacijska luknja, ki je nisem znal premostiti. Moj cilj je bil namreč, da bi z dijaki posnel vsaj kratki film ali več kratkih igranih filmov. Na koncu pa sem se zadovoljil z realizacija-

mi triminutnih vremenskih napovedi v studiu. Glede na komentarje dijakov sem bil med bolj strogimi profesorji, čeprav sam nisem imel tega občutka, saj sem jim dopuščal veliko svobode pri ustvarjanju. Vendar je res tudi to, da ta svoboda ni pomenila, da jim pri mojih urah ni treba delati. Spomnim se, da mi je ob zaključku leta eden izmed dijakov, ki je bil na snemanju *Razrednega sovražnika* statist v razredu, dejal, da sem skozi celo leto govoril iste stavke kot profesor Zupan v filmu. Takrat sem se zavedel, da imam veliko skupnih lastnosti s tem li-

življenje slej kot prej ustavi, in taki, ki se sprijaznijo s tem, da itak ne morejo ničesar spremeniti, in potem sledijo njih najmanjšega odpora. Javno šolstvo je zelo kompleksen problem; odgovora nanj nimam.

Kdo lahko, po tvojem, sploh kaj spremeni?

Mislim, da so ključni profesorji. To so zelo odgovorne funkcije v naši družbi, ker vzgajajo celotne generacije. Od enega profesorja je lahko odvisno, ali bo imela ena generacija pozitiven odnos do neke

morali na pedagoških fakultetah uvesti zelo stroge sprejemne izpite, kjer pogoj ne bi bil le odlično znanje, temveč tudi čut za sočloveka. Ljudje brez izoblikovanih socialnih veščin so namreč tempirana bomba v razredu.

Kako to misliš?

Če se vrnem na film, je na nek način tempirana bomba sam profesor Zupan. On je izreden profesor, izvrsten poznavalec nemščine in književnosti Thomasa Manna, po drugi strani pa zelo slab pedagog. Če malce omilim, pedagog iz nekega dru-

Živimo v času, kjer je prisotno ogromno igranja, tako v medosebnih odnosih, v politiki kot resničnostnih šovih, kjer vsi igrajo, in to še presneto slabo za povrh! Zato se mi zdi neprecenljivo, če si soočen s pravo, avtentično emocijo pri sočloveku – ne le v filmu.

kom. Za razliko od njega pa sem šolstvo zapustil. To je njegovo poslanstvo, moje je film.

Tvoja izkušnja je bila torej popolnoma negativna?

Kljub občutku, da jih nisem ničesar naučil, mi je dragocena izkušnja z dijakom, ki je vsak teden šprical tri ure pouka pri profesorju, ki je imel njegovo skupino, da je lahko še dodatno prisostvoval na mojih urah. To je največji kompliment za moje pedagoško delo, kar sem ga lahko dobil. Da se nekdo pri 17. letih zavestno odloči za neopravičene ure in ukor razrednika, zato da je lahko bil na mojih urah in ne v mestu na kavi in cigareti. Če sem uspel s filmom okužiti enega mladega, je to že nekaj. Občudujem tiste profesorje, ki delajo s srcem. Mislim, da v šolstvu obstajata le dve vrsti profesorjev: srčni, ki jih je z vsakim letom manj, ker jih

vsebine ali ne. Če sam ne bi imel odlične profesorice za slovenščino v gimnaziji, danes ne bi bil režiser. Takrat sem bil v naravoslovnem oddelku, kjer so nas dobesedno vzgajali za znanstvenike. Poudarek je bil na matematiki, fiziki in kemiji. Zahvaljujoč profesorici slovenščine, ki je v meni ponovno prebudila ljubezen do književnosti in dramatike, sem se vključil v gimnazijsko gledališko skupino. Temu je sledila poletna filmska delavnica, kjer sem prišel v stik s filmom in režijo. Ko si star 17 let, se lahko tako močno zaljubiš, da to traja vse življenje.

Če bi profesorica slovenščine že prvi dan ubila moje zanimanje do Cankarja, ki ga takrat še ne bi razumel, bi zasovražil tako Cankarja kot slovenščino in gledališče. Skratka vse. Danes pa bi bil nesrečen inženir na kakšnem kemijskem inštitutu. Srednješolski profesorji so dosti bolj usodni, kot si mislimo. Zato mislim, da bi

tega časa. Njegov problem je tudi ta, da ne zna komunicirati z nikomer. Ne s študenti ne s kolegi v zbornici.

Dogodki, ki jih prikazuje film, so oddaljeni deset let. Misliš, da se je kaj spremenilo od takrat?

Spomnim se eseja, ki ga je v *Ekranu* objavil gospod Dušan Merc, ta zvezdnik med slovenskimi ravnatelji. V eseju pravi, da je *Razredni sovražnik* film, ki prikazuje »zgodovino«. Danes bi se kaj podobnega le težka zgodilo, saj so po njegovem mnenju današnje generacije pokorne in prilagodljive. Dijakov, ki bi bili pripravljeni kreniti v konflikt z vladajočim razredom, to je z učitelji, institucijo, ki so pripravljeni »razrednemu sovražniku« povedati vso resnico, za katero so prepričani, da je edina prava, je vedno manj. Takšni dijaki so vse redkejši, skorajda nemožni v današnjem pedagoškem

prostoru in času. Vendar je po drugi strani tudi učiteljevo zaničevanje in posmeh do pedagoške realnosti slovenske družbe, kakršno pooseblja profesor Zupan, žal vedno redkejša.

**Ali je vedno nujno, da
revolucija oziroma upor sloni
na izključevanju nekoga?**

Ko smo ustvarjali film, nisem razmišljal o tem revolucionarnem momentu v filmu. Čeprav je očiten, zame ni bil na prvem mestu. Ko se poglobiš v upor v filmu, ugotoviš da je ta identičen uporu proti Nemcem, ki smo ga imeli v 2. svetovni vojni, ali pa v upor v francoski revoluciji. Vse revolucije so pač osnovane na tem, da moraš izoblikovati nekega skupnega sovražnika, ko je ta definiran, premagan, je treba dobiti novega, da gre revolucija naprej; če se ga ne najde, se ta enotnost izgubi. Akterji, ki so bili do tega trenutka povezani, se spopadejo med sabo, tako da se dobimo vedno znova na začetku. In to se stalno ponavlja. Odličen primer iz naše polpretekle zgodovine je slovenska osamosvojitev leta 1991. V boju proti skupnemu sovražniku, ki ga je poosebljala JLA, smo dosegli zgodovinsko enotnost. Na plebiscitu se je 95 % ljudi izreklo za samostojno Slovenijo. Ta enotnost je bila največje in najmočnejše orožje, kar smo ga Slovenci kdajkoli premogli. Žal se 25 let kasneje tega lahko tega le spominjamo z nostalgijo. Ko je bil premagan skupni sovražnik, je enotnost izginila, zavladali pa so nam interesi privatnega kapitala.

Se pravi, da se strinjaš s profesorjem, ki v filmu trdi da »sistem deluje in bo vedno deloval, ker je mrzel« ...

Seveda, da bo deloval. In v notranjosti sistema so vgrajeni tudi protesti in revo-

lucionarna gibanja. Ti so le eno kolesce sistema, ki nas zamotijo z upanjem, da se bo kaj spremenilo. Isto je bilo z vse-slovensko vstajo pred dobrim letom in pol. Ljudstvo se je končno zbralo, odločeno, da zamenja pokvarjeno politično elito. V tistem kratkem času protestov nas je vse navdajal občutek, da se bo končno nekaj spremenilo tudi v naši zatohli Sloveniji, vendar smo se krepko ušteli. Občutek imam, da so bili protesti kmalu po spontanem začetku uporabljeni za preusmerjanje pozornosti. Medtem ko smo mi zmrzovali pred parlamentom in se prerivali s policisti, so se v ozadju dogajale usodne kupčije, ki jih bo naš narod odplačeval še dolgo.

**Katere so teme, ki bi jih rad
raziskoval v svojih filmih?**

Privlačijo me zgodbe, ki imajo močan stik z resničnim življenjem. Tako po tematiki kot po izvedbi, načinu igre itd. Čedalje bolj me zanima hoja po robu med dokumentnim in igranim filmom. Gledalec se tako ves čas sprašuje, ali je priča resničnemu življenju ali »le« filmu. Živimo v času, kjer je prisotno ogromno igranja, tako v medosebnih odnosih, v politiki kot resničnostnih šovih, kjer vsi igrajo, in to še presneto slabo za povrh! Zato se mi zdi neprecenljivo, če si soočen s pravo, avtentično emocijo pri sočloveku (ne le v filmu).

Zato cenim filme, ki so ustvarjeni na tak način. Hkrati pa mi je to tudi izziv, ker je to tako presneto težko ujeti v objektiv kamere ... Gre za žanr, ki sem ga šele začel dobro raziskovati in verjetno bo trajalo celo življenje, da se ga naučim. Trenutno sem povsem osredotočen na naslednji film z naslovom *Družina*, ki ga nameravam dokončati v začetku naslednjega leta. ●

